

Veiligheid is een illusie

- 1 De dader heb ik nooit gezien. Toen ik weer bij bewustzijn kwam, was hij allang verdwenen. Ik zag omstanders met bezorgde gezichten over me heen gebogen. Zonder erbij na te denken had ik een op de stoep liggend geplet bierblikje voor me uit geschopt. Dat is, zo bleek, 's avonds laat op het Leidseplein vragen om moeilijkheden. Het blikje stuitte in de rondte en schampte het scheenbeen van een vrouw. Voor haar vriend was dat een ultieme belediging die gewroken moest worden. Hij tikte me op mijn schouder en sloeg me, toen ik me beleefd had omgedraaid, met een ferme stoot knock-out.
- 2 Zo'n incident past moeiteloos in cultuurpessimistische verhalen over de verloedering van de samenleving. Toch hebben de gebeurtenissen mij niet blijvend verontrust: ik ben nu eenmaal Amsterdamer en wel wat gewend. Bang of wantrouwend ben ik er niet van geworden. Misschien omdat ik nooit heb gedacht dat de wereld ongevaarlijk was. Misschien omdat ik weet dat het slaan vanzelf stopt, als je bij een vechtpartij niets terugdoet. Misschien omdat ik, bekomen van de verbijstering, de schade kon relativeren. Het zijn tenslotte maar blauwe plekken, en die helen.
- 3 Angst is een vloek. Gevoelens van onveiligheid kunnen een verlamme werking hebben. Mensen durven 's avonds de straat niet meer op en trekken zich terug. Laatst zat ik bij een lunchvoorstelling in Amsterdam, met een zaal vol oudere mensen. Een dame vertelde dat ze alleen nog naar lunchvoorstellingen ging, omdat ze 's avonds de stad niet in durfde. Vreselijk. Want ze hield zo van theater.
- 4 Angst is voor velen een groot probleem. Maar de mate waarin mensen die angst voelen, is dikwijls niet gebaseerd op de werkelijke kans die zij lopen om slachtoffer te worden. Dat is wat uit de statistieken spreekt. Ze laten zien dat de bangste mensen niet moeten worden gezocht onder hen die het meeste gevaar lopen, maar onder diegenen die een relatief kleine kans lopen slachtoffer te worden van geweld of criminaliteit. Niet de bewoners van de binnenstad, maar die van een Vinex-locatie kennen de grootste angst. Niet de jongens, maar de meisjes. Niet de jongeren, maar de ouderen. Niet de zwarten, maar de witten. Waar telkens de eerste groep het meeste gevaar loopt, is bij de tweede groep de angst het grootst. Onbekendheid met aard en omvang van het gevaar vergroot de angst.
- 5 In zijn boek *De angstmachine* geeft de filosoof René Boomkens een prachtige reconstructie van dit mechanisme. Hij stelt dat de samenleving in vergelijking met honderd jaar geleden veel minder gewelddadig is geworden. Vroeger werden ruzies veel vaker met de vuist beslecht. Toch voelen veel mensen zich nu onveiliger. Volgens hem komt dit doordat we ons leven zo op orde hebben dat we slecht met tegenslagen kunnen omgaan. We weten niet meer hoe we aan geweld een plaats kunnen bieden in ons leven en dus moet het worden uitgebannen. Maar hoe beter dat ons lukt, hoe groter de angst voor het geweld wordt. Het is logisch dat rijken ertoe verleiden zich terug te trekken in beveiligde wijken. Zo willen ze de onaangepasten buiten houden, maar in feite sluiten ze zichzelf op.
- 6 Met de opmerkingen van Boomkens wil ik geenszins het criminaliteitsprobleem bagateliseren. Vorig jaar is een kwart van de Nederlanders slachtoffer geworden van een misdrijf, zo blijkt uit de ICVS, een internationale criminaliteitsstatistiek. Het is dan ook terecht dat criminaliteit de laatste jaren een belangrijke plek heeft gekregen op de politieke agenda. Het is echter maar de vraag of met meer blauw en meer juridische regels de onveiligheidsgevoelens werkelijk kunnen worden uitgebannen.
- 7 Daling van de criminaliteit heeft niet automatisch een vergroting van het gevoel van veiligheid tot gevolg. Twintig jaar geleden hadden de bewoners van de Nieuwmarktbuurt in Amsterdam door verloedering en overlast van junks reden tot klagen. Inmiddels gaat het veel beter met de buurt. Het aantal klachten neemt echter niet af. Het zijn nu andere bewoners die klagen: niet de oude garde, maar de yuppies, die er juist door de verbetering van de binnenstad zijn komen wonen. Alleen honderd procent veiligheid vinden zij genoeg. Onderzoeken tonen echter aan dat niet de criminaliteit, maar de dalende tolerantiegrens de grootste bedreiging van de leefbaarheid van een stad vormt. De veelgehoorde pleidooien voor 'zero tolerance', geen vandalisme tolereren en hard optreden, versterken deze tendens.
- 8 Deze 'collectieve smetvrees' openbaart zich niet alleen op het gebied van de openbare orde. Ook op andere terreinen wordt veiligheid als het hoogste goed beschouwd. Hoewel de kans verwaarloosbaar is dat mensen in Nederland Creutzfeld-Jacob krijgen door het eten van BSE-besmet vlees, ruilen mensen massaal hun runderlapjes in voor vegetarische vleesvervangers. Om het consumentenvertrouwen te herstellen zijn peperdure maatregelen nodig. Toch durft geen politicus stelling te nemen tegen de volkpsychose en de zin van deze gigantische uitgaven in twijfel te trekken.
- 9 De sociologen Hans Boutellier en Bas van Stokkum stellen in *Justitiële verkenningen* dat

- veiligheid en gezondheid de hoogste politieke idealen zijn geworden. Zij laten zien dat de verzorgingsstaat zo langzamerhand is ingeruild voor een veiligheidsstaat. “Het streven welzijn te vergroten (bieden van voorwaarden voor zelfontplooiing) is – zelfs in de politiek – afgelost door het streven gevaren en risico’s te reduceren.”
- 10 ‘Angst is een slechte raadgever’, is een bekend gezegde. De Franse filosoof Alain Gérard Slama, aan wie Boutellier en Van Stokkum hun analyse ontlenen, vreest dat een ‘angstige’ overheid een slechte raadgever is. Omdat niemand tegen veiligheid en tegen gezondheid is, gaat de overheid zich verregaand met ons bemoeien om ons tegen onszelf te beschermen: gordels om, helmen op, niet te vet eten, veel bewegen, slechts met mate drinken en vooral nooit, nee nooit roken. Slama suggereert dat het gezondheids- en veiligheidsideaal aan de burgers is opgedrongen. Het tegenovergestelde lijkt me echter waarschijnlijker: de burger dringt de overheid haar obsessie op. Voor de burger is niet alleen geweld, maar elk risico in toenemende mate onverdraaglijk. Dus moeten na elke ramp garanties worden gezocht dat dit ‘nooit meer’ kan gebeuren.
- 11 Drie maanden geleden werd bekend dat eenderde van de kinderen in Amsterdam tussen de zeven en de negen jaar nooit buiten speelt. Dat fenomeen doet zich in alle westerse steden voor. In Engeland is inmiddels vastgesteld dat kinderen die in een erg beschermde omgeving zijn opgevoed, een grotere kans lopen slachtoffer te worden van ongelukken dan kinderen met een lossere opvoeding. “Als kinderen opgroeien, moeten ze het vermogen ontwikkelen risico’s in te schatten, de mogelijkheid krijgen zelf dingen uit te zoeken en gevaren te ontdekken”, aldus een medewerker van Rospa, een Britse stichting die zich bezighoudt met het voorkomen van ongelukken, in *The Guardian*. De gewoonte kinderen altijd maar van en naar school te brengen, is volgens hem op lange termijn schadelijk. Het zou zelfs kunnen leiden tot meer dode kinderen in het verkeer.
- 12 Fixatie op veiligheid en gezondheid kan een van de grootste belemmeringen worden voor een prettig leven. Zij veroorzaakt een fundamentele, permanente twijfel, vooral omdat mensen van veel dingen het gevaar niet goed kunnen inschat-
- ten. Er zijn meer mensen bang voor het vliegtuig dan voor de auto, terwijl de kans op een dodelijk ongeluk met dat laatste vervoermiddel een stuk groter is. Hilarisch is het voorbeeld van de man die met een shagje in zijn mond klaagt over de vervuilde grond waarop zijn huis is gebouwd. Of al die arme rokers van light-sigaretten. Doen ze zo hun best om een beetje minder ongezond te leven, blijkt dat je van het roken van light-sigaretten eerder doodgaat. Het veroorzaakt een ander soort kanker, dieper in de longen, die later wordt ontdekt en vaker is uitgezaaid.
- 13 Toch zit er een logica in al deze voorbeelden. Om dat te begrijpen moeten we een onderscheid maken tussen gevaren en risico’s. Gevaren zijn kansen op een ongeluk waarop het mogelijke slachtoffer geen enkele greep heeft. Risico’s zijn kansen op een ongeluk die het mogelijke slachtoffer welbewust neemt. Mensen kunnen veel beter met risico’s leven dan met gevaren. In een vliegtuig zijn mensen overgeleverd aan een goed opgeleide piloot, in een auto zijn ze op zichzelf aangewezen. Toch zijn ze in een auto minder bang, omdat ze het gevoel hebben het proces zelf in de hand te hebben.
- 14 Mensen zijn geneigd onveiligheidsgevoelens te bestrijden door van gevaren risico’s te maken. Op die manier beelden ze zich in dat onheil beheersbaar is. Dus slikken ze massaal vitamines. En wie bang is op straat, gaat een cursus zelfverdediging volgen. Na zo’n cursus voelen de deelnemers zich niet langer weerloos. En dat gevoel werkt bevrijdend. Toch lijkt het mij raadzaam om, als je echt wordt overvallen, niet te proberen een overvaller te lijf te gaan. Dat kan namelijk echt gevaarlijk zijn.
- 15 Honderd procent veiligheid en gezondheid is onhaalbaar. Daarom is het beter het zelfbedrog te staken en de controledwang in te tomen door gevaren doelbewust te negeren. Jonge ouders worden soms dagenlang geteisterd door demonische angsten voor wat er allemaal met hun kinderen kan gebeuren. Wie veiligheid en gezondheid relateert, leeft een stuk prettiger. Misschien worden we een keer beroofd of geslagen en natuurlijk zondigen we vaak tegen de calvinistische gezondheidsmoraal, maar deze onvoorzichtigheid is duizendmaal aantrekkelijker dan te leven in de ban van een verlamdende angst.

naar: Pieter Hilhorst
uit: de Volkskrant, 14 april 2001

*De teksten die voor dit examen gebruikt zijn, zijn bewerkt om ze geschikt te maken voor het examen. Dit is gebeurd met respect voor de opvattingen van de auteur(s). Wie kennis wil nemen van de oorspronkelijke tekst(en), raadplege de vermelde bronnen.
De Cevo is verantwoordelijk voor vorm en inhoud van dit examen.*

■ Tekst 2 Veiligheid is een illusie

- 21p **20** □ Maak een goedlopende samenvatting in correct Nederlands van maximaal 200 woorden van de tekst *Veiligheid is een illusie*. Uit je samenvatting moet voor iemand die de oorspronkelijke tekst niet gelezen heeft, duidelijk worden:
- wat in de ogen van de auteur belangrijke observaties zijn met betrekking tot het verschijnsel angst (noem vijf verschillende observaties of kenmerken);
  - hoe de *huidige* omvang van het verschijnsel angst kan worden verklaard;
  - hoe de politiek op het verschijnsel angst reageert en wat het (nadelige) gevolg is;
  - wat het verschil is tussen gevaren en risico's en hoe mensen hun gevoel van onveiligheid bestrijden;
  - hoe en met welk argument de schrijver dit gedrag beoordeelt;
  - welk advies hij aan zijn oordeel verbindt en wat zijn argument daarvoor is.